

ERNA DANIELSSON, FREDRIK LILJEROS, SHAI MULINARI
& LINDA SONERYD

Sociologiska perspektiv på coronakrisen

Fyra sociologer om samhällets reaktion på covid-19

SOCIOLOGISK FORSKNING BAD fyra sociologer i Sverige att svara på några korta frågor om coronapandemin och vårt samhälles hantering av den.

Deras tidigare forskning har på olika sätt berört olika frågor såsom socialmedicin och medicinsk kunskapsproduktion, sociala nätverks betydelse för smittspridning, samhällets hantering av kriser och risker, genusaspekter av samhällskriser samt dynamiken mellan expertis, politiker och medborgare i beslutsfattande och debatter kring frågor där expertkunskap är centralt.

Utifrån svaren på frågorna redigerade tidskriftens redaktörer en sammanhängande text, som de fyra forskarna sedan kunde ändra och göra tillägg i. Resultatet är en gemensam text som påminner om ett samtal. Den slutliga texten färdigställdes den 8 april 2020.

De fyra medverkande forskarna är *Erna Danielsson*, docent i sociologi vid Mittuniversitetet och föreståndare för Risk and Crisis Research Centre (RCR), som forskar om samhällets krishantering vid såväl vardagskriser som större händelser och specifikt genus och krishantering; *Fredrik Liljeros*, professor i sociologi vid Stockholms universitet, som genomförde sitt postdoktorprojekt på dåvarande Smittskyddsinstitutet tillsammans med nuvarande statsepidemiologen Anders Tegnell och i dag bedriver forskning om hur människors kontaktnätverk påverkar spridningsdynamik; *Shai Mulinari*, docent i sociologi vid Lunds universitet, som bedriver forskning om medicinsk kunskapsproduktion, läkemedelsindustrin, epidemiologi och folkhälsa; samt *Linda Soneryd*, professor i sociologi vid Göteborgs universitet, som forskat om miljörelaterade risker och kriser samt om hur demokrati och deltagande förstås i anslutning till expertfrågor.

Sociologisk Forskning: På vilket sätt finns en praktisk nytta med sociologisk kunskap i en kris som denna? Finns det några sociologiska perspektiv som har saknats i rapporteringen och debatten om covid-19?

Erna Danielsson: Sociologin har en given plats vid kriser. Att coronakrisen påverkar så många delar av samhället gör att sociologin får en central roll för att förstå exempelvis hur människor påverkas av att vår interaktion med andra individer begränsas. Vi uppmanas att agera tvärtemot hur vi normalt skulle göra, såsom att inte kramas eller ta i hand. Vi interagerar i dag på nya sätt, till exempel över digitala kanaler, och arbetar hemma i stället för att gå till jobbet. Vi blandar familjeliv och arbetsliv i en omfattning vi inte gjort tidigare. Sociologin kan hjälpa oss förstå vad detta gör med oss och hur det påverkar olika delar av samhället, men också bidra med kunskap som kan minska de eventuellt negativa konsekvenserna av dessa stora omställningar.

Frågor om stigmatisering, rädsla och skam är viktiga att förhålla sig till. Får man gå ut, göra onödiga resor, hosta till eller – om man fyllt 70 år – vistas ute? Sociologin kan visa på de mekanismer som vanligen skapar både skam och stigmatisering. Vi kan i medias rapportering se tendenser till olika former av skuld- och skambeläggande av bland annat 70-åringars ageranden och människors resande. Men vi ser även exempel på altruism och frivillighet. Sociologin har en viktig uppgift att följa krisen och studera vilka effekter den får på exempelvis sammanhållningen i samhället och vad som händer efter krisen.

Det är också viktigt med organisationssociologiska perspektiv på myndighetssamverkan och ledarskap under krisen, för att förstå hur verksamheter samordnas trots att tidshorisonter och lokala kontexter ser olika ut. Under krisen har information om exempelvis restriktioner och den dagliga situationen för sjukvård och smittspridning främst baserats på det som sker i Stockholm. Andra delar av landet kan dock leva under andra förutsättningar. Här kan sociologisk kunskap om ledarskap, samverkan och samordning under kritiska förhållanden vara viktig.

Vi får i dag mycket information från olika håll. Vi skulle kunna säga att informationen är riklig. Men det finns en risk att den information som ges kring coronakrisen bidrar till ojämlikhet, ifall kommunikationen tar för givet levnadsförhållanden och normer som kanske inte gäller alla individer i lika stor utsträckning (Wachinger, Renn, Begg & Kuhlicke 2013). Vilka är exempelvis möjligheterna att tvätta händerna ofta om man saknar bostad, eller att hålla avstånd om man är trångbodd? Att sådana skillnader i sociala förutsättningar kan spela stor roll för mottagandet av samhällsinformation har framkommit i studier av andra kriser, exempelvis vid tornadovarningar (Phillips & Morrow 2007) men även vid flyktingsituationen 2015 (Danielsson, Giritli-Nygren & Olofsson 2020). Sociologins bidrag kan här vara att lyfta fram hur segregation och ojämlika levnadsvillkor medverkar till att olika grupper drabbas olika hårt av en kris.

Shai Mulinari: Många aktörer har säkert i dag praktisk nytta av sociologisk kunskap, exempelvis vid modellering av smittspridning. Smittspridningsmodeller och deras tolkning bygger på antaganden om människors beteende och interaktion samt

om hur olika samhällsliga subsystem – såsom sjukvården och skolan – fungerar och interagerar. Sociologisk kunskap är säkert också av praktisk nytta för att förstå hur olika grupper och organisationer agerar under krisen, exempelvis anställda och organisationer inom sjukvården och äldreomsorgen, eller för att förutsäga hur människor tolkar och förstår risker.

Men sociologins kanske allra viktigaste bidrag just nu borde vara – tror jag – att lyfta perspektiv som tenderar att falla bort i rapporteringen och debatten. Jag tänker främst på frågor om ojämlikhet, konflikter, makt och ideologi. I en kris som denna blir konsensus stark. Det kanske till och med är nödvändigt. Men konsensus kan också vara problematisk, både i direkt relation till pandemin och till samhällsutvecklingen på längre sikt.

I den studie av vaccineringen mot svininfluensan 2009 i Danmark och Sverige som jag nyligen var med om att genomföra (Mulinari & Vilhelmsson 2020), såg vi exempelvis hur en stark konsensus innebar att grundläggande konflikter osynliggjordes. Barn vaccinerades *en masse* för att stoppa spridningen av influensan, vilket de facto utsatte dem för en medicinsk risk. Samtidigt var experterna som beslutade om vaccineringen ense om att den absoluta majoriteten av barnen knappast hade någon egen vinning av vaccinationen. Detta skedde dessutom samtidigt som många fattiga länder kämpade för att överhuvudtaget få tillgång till vaccin åt riskgrupper. När de inte fick det blev följderna en betydande dödlighet i dessa länder. Dagens situation ser naturligtvis mycket annorlunda ut, då det i dag inte finns något vaccin mot SARS-CoV-2 och inte heller någon medicinsk behandling med bevisad effekt eller som kan minska spridningen. Skillnaderna till trots tror jag ändå att det även i dagens kris finns en mängd intressekonflikter och ojämlikheter att nysta upp.

I ett större sammanhang tror jag att sociologins viktigaste uppgift inte gäller själva ”krisen”, utan det som kommer sedan. Hur ser det post-pandemiska samhället ut? Politiken just nu skulle kanske kunna kallas för pandemisk keynesianism. Men är detta en övergående fas, under vilken man enbart socialiserar företagens förluster och därefter återvänder till en nyliberal ekonomisk politik? Eller kommer krisen att innebära att nyliberalismen ersätts av ökat offentligt ägande och ökad politisk styrning av ekonomi och samhälle?

Erna Danielsson: Jag tror det är viktigt att se vilka begrepp som används för att beskriva coronakrisen och vem som har makt att definiera krisen. Coronakrisen har främst ramats in som en ekonomisk kris och en kris för framförallt sjukvården och äldreomsorgen. Denna inramning påverkar vilka krishanteringspraktiker som väljs och legitimeras, vad samhället informerar om, men även vilka grupper som det offentliga prioriterar stöd till (Oscarsson & Danielsson 2018). Här blir sociologisk kunskap viktig för att öka förståelsen för hur definitioner och inramning påverkar både fördelningen av hjälpresurser och att vissa aktörer ges extraordinära maktresurser.

Linda Soneryd: Jag forskar om miljöfrågor och relationen mellan allmänhet och expertis. Både miljöproblem och hälsorisker är tydliga exempel på expertberoende frågor

som ofta framställs som främst vetenskapliga. Samma sak ser vi i debatten kring covid-19. Utifrån en sociologisk analys av kunskap och expertis blir det dock tydligt att hur vi definierar ett samhällsproblem också bestämmer vilka expertkunskaper som anses mest relevanta – och samtidigt gör att andra samhällseliga aspekter betraktas som mindre relevanta eller värda att ignorera.

Hur en händelse eller situation leder till en viss problembeskrivning är aldrig givet. Än mindre är det givet vilka situationer som får så stor uppmärksamhet som ”coronakrisen” har fått. Det finns ju en mängd problem, orättvisor och saker som inte fungerar i samhället. Av dessa drabbas vissa grupper hårdare än andra. Men samtidigt hamnar de inte alltid på någon offentlig agenda eller uppmärksammas i någon större utsträckning.

Flera inlägg i debatten om ”coronakrisen” har gått ut på att dagens situation förbereder oss för den omställning som klimatförändringarna kräver. Men inför klimatfrågan ser vi inte alls samma samhällseliga reaktion. Man har visserligen börjat prata om en ”klimatkris” – i stället för om klimatförändringar – men en förändrad terminologi räcker inte för att göra ett problem så uppmärksammat att det leder till omedelbar handling. Antalet döda räcker uppenbarligen inte heller för att skapa tillräckligt stor uppmärksamhet kring ett problem. Enligt Världshälsoorganisationen (WHO) dör sju miljoner individer varje år på grund av luftföroreningar, men vetenskapen om detta har inte lett till ett omedelbart nedstängande av kolkraftverk eller förbud av biltrafik. Men det är svårt att skapa uppmärksamhet kring den här typen av problem.

Det är ofta lättare att få uppmärksamhet kring något som går att lokalisera som en enskild händelse – till exempel ett oljeutsläpp – än något som är en effekt av många långsamma skeenden. Jag har bland annat forskat om miljörörelsen och klimatfrågan (Cassegård, Thörn, Soneryd & Wettergren 2017) och inom miljörörelsen har det ju länge funnits en medvetenhet om svårigheterna kring att skapa uppmärksamhet kring klimatfrågan. Här kan sociologiska analyser hjälpa oss att förstå hur en situation *blir* ett socialt problem, det vill säga något som bedöms vara oacceptabelt och som någon måste göra något åt. Och hur ett socialt problem dessutom kan bli ett så uppmärksammat problem att det påkallar handling och särskilda åtgärder av regeringar (Benamouzig, Borraz, Jouzel och Salomon 2014).

Fredrik Liljeros: De sociologer som har forskat om spridningsprocesser vet att dessa är olinjära fenomen, vilket innebär att liten orsak ger liten effekt och stor orsak stor effekt. Det finns bland sociologer också en kunskap om hur heterogent Sverige är på många områden. Att sådan kunskap fick större utrymme i debatten vore värdefullt, inte minst för att ifrågasätta de nationalekonomer som alltid ges stort utrymme i medierna och påverkar de analyser som våra dagstidningars ledarsidor gör.

Sociologisk Forskning: Vilken betydelse har det att vissa kunskapsaktörer har dominerat i beslutsfattandet och det offentliga samtalet kring coronakrisen? Jämför gärna med hur andra typer av kriser har hanterats.

Fredrik Liljeros: Mot bakgrund av den bild som förmedlats i Sverige är det viktigt att förstå att statsepidemiolog inte är detsamma som att vara kung av guds nåde i Sverige. Med själva titeln följer ingen makt. Det är fortfarande generaldirektören på Folkhälsomyndigheten som är ytterst ansvarig. Smittskyddets organisation är komplext. Jag tror inte att många förstår att de som har reell makt är smittskyddsläkarna i varje region och som utgör en egen myndighet. Det går därför i dagsläget inte uttala sig om hur beslutsfattandet i denna situation har gått till. Jag ser dock fram emot framtida forskning om just detta utförd av någon som är mindre jävig än jag själv. Vid ekonomiska kriser brukar inte företagsekonomer specialiserade på bokföring få tillträde till medierna. När det gäller läkare tycks det dock räcka med att ha gjort allmäntjänstgöring för att få uttala sig om hur smittsamma sjukdomar sprids i populationer. Min erfarenhet är att denna kunskap är extremt låg hos de läkare som inte sysslar med just detta.

Erna Danielsson: Det finns mönster i hur kriser hanteras av massmedier. Fokus ligger ofta på de krishanterande myndigheterna och den situation de har att hantera – men inte alltid den kris som andra organisationer eller befolkningen upplever. Just nu är uppmärksamheten stor mot frågor om hur belastningen av sjukvården kan minska, medan andra insatser tonas ned eller aldrig kommer fram.

Samma mönster har vi sett i andra typer av kriser, exempelvis vid skogbränderna häromåret. Då var bilder på ”branden” framträdande och de kämpande brandmännen lyftes fram som hjältar. Nu ser vi bilder på sjukhuset och sjukvårdens personal, och på nyheterna framställs sjukvårdspersonalen som hjältar. Utan att jag vill förringa den insats denna personal gör, så har sociologisk forskning en roll att fylla för att kunna visa på andra kriser i den pågående krisen (Danielsson 2016).

I andra krissammanhang i vår samtid ser vi att många frivilliga bidrar på olika sätt i samhället, såsom under skogsbränderna (Johansson, Danielsson, Kvarnlöf m.fl. 2018). Coronakrisen är dock en helt annan typ av kris. En uppenbar skillnad mot andra kriser är förutsättningarna för frivilliga att bistå andra, då viljan att hjälpa till kan komma i konflikt med restriktioner och risken att själv bli smittad. Vilka uttryck frivilligheten tar sig denna gång, och vilken betydelse civilsamhället spelar för detta, vore därför viktigt att kunna studera i en situation som denna.

Linda Soneryd: Att definiera ett problem är aldrig neutralt. Vilka aktörer som dominerar debatten kommer att påverka vilka problem som uppmärksammas – och därmed också vilka människor och levnadsvillkor som problembeskrivningen speglar. Vi ser i dagens offentliga samtal en stark tilltro till experter och förhoppningar om att teknik och vetenskap ska lösa problemen. Detta är tydligt i pratet om att ”vaccin kommer snart” eller i förmedlandet av bilder på kurvor med antal smittade som håller på att planas ut.

Men en problembeskrivning kan alltid skifta: vad som anses vara säkert och hanterbart kan senare visa sig vara ohållbart. Lösningar på ett problem kan leda till andra problem. Detta hände i fallet med vaccinet mot svininfluensan, då en bieffekt av vaccinet visade sig vara narkolepsi.

Osäkerheter och oförutsedda konsekvenser innebär dock inte att vi inte behöver lyssna på experter. Däremot behöver ett samhälles förhållande till experter, vetenskap och teknik vara ödmjukt (Jasanoff 2003). Ett sådant ödmjukt förhållande tror jag endast kan uppnås om människor får vara med i diskussioner om vilket samhälle vi vill ha och hur vi vill leva. Experters roll i samhället är alltid relationell (Soneryd & Sundqvist 2019). Ska expertisen vara användbar måste den uppfattas som legitim. Och den är bara legitim om den svarar mot människors önskningar och problem. Vilka som får komma till tals om vad som är önskvärt och problematiskt är därför helt avgörande.

I relation till både miljöproblem och hälsofrågor kan expertisen ha särskild nytta av att lyssna på särskilt berörda grupper. Exempelvis de grupper som är extra drabbade av ett problem, eller de som har en särskild kunskap utifrån sin profession eller position i samhället. För att komma åt dem som berörs extra mycket måste vi uppmärksamma orättvisor i samhället och se till hur de som drabbas av orättvisor kan göra sig hörda.

***Sociologisk Forskning:* Hur kan man, utifrån ett sociologiskt perspektiv, förstå skillnader i hur olika länder har reagerat på krisen?**

Linda Soneryd: Det är bra att den frågan ställs, för det tror jag många människor undrar. Men varför skulle de olika länderna reagera lika? Coronaviruset ramas på många sätt in som en *expertfråga*, och då skapas också en förväntan om att det finns *ett riktigt sätt* att agera på enligt den expertkunskap som finns. Det finns i vårt samhälle en stark idé att om vi har kunskap, så vet vi hur vi ska agera. Men kunskap leder inte automatiskt till handling. Detta gäller oavsett om kunskapen är säker eller osäker och oavsett om det finns en etablerad kunskap på ett område (Sundqvist & Soneryd 2019).

Att åtgärderna i olika länder har varit annorlunda har ju till exempel förklarats med att tilliten till experter skiljer sig åt. Ibland talas det om tillit som om det enbart vore en egenskap hos befolkningen. Det sägs att i Sverige gör folk som experterna och myndigheterna säger eftersom vi i vårt land "litar" på myndigheterna. Men tillit är ju relationellt och beror också på hur experter och beslutsfattare över tid har lyckats uppmärksamma och åtgärda problem som berörda grupper har mobiliserats kring.

Shai Mulinari: Att olika länder reagerar olika är förväntat. Det finns inte en enskild förklaring, tror jag. Att Brasilien och Sverige än så länge valt mindre "drakoniska" interventioner än Argentina och Danmark har nog väldigt olika orsaker. Många svenskar vill säkert gärna tro att Sveriges agerande är mer vetenskapligt grundat, snarare än politiskt grundat, men det är inte alls säkert att så är fallet. Det förefaller föga troligt att Sverige är det enda landet där vetenskapen trumfar politiken. Min uppfattning är snarare att detta är en fråga om hur skilda vetenskapliga expertbaserade bedömningar

förmedlas genom organisatoriska och institutionella praktiker och blir till beslut och regleringar.

Studier av vaccinationsstrategier i Europa under pandemin 2009 visade exempelvis att många länder faktiskt följde sina respektive experter och myndigheters råd men att dessa råd kunde skilja sig kraftigt åt mellan länderna (Baekkeskov 2016; Mulinari & Vilhelmsson 2020). Till exempel rekommenderade den svenska pandemigruppen att Sverige skulle genomföra massvaccination – ett råd som den svenska regeringen följde. Danska experter och myndigheter rekommenderade däremot *inte* massvaccination – ett råd som den danska regeringen också följde. I båda fallen menade experter och myndigheterna att rekommendationerna var helt igenom vetenskapligt, snarare än politiskt, grundade. Man gjorde helt enkelt olika bedömningar i ett osäkert läge.

För att förstå exakt hur sådana åsiktsskillnader uppstår behövs jämförande mikrosociologiska studier av vetenskapliga och regulatoriska bedömningar (exempelvis avseende läkemedel) som sedan, i bästa fall, kan kopplas till meso- och makroprocesser. Jag har själv studerat skillnader mellan USA och EU, vad gäller regulatoriska bedömningar av influensaläkemedels effekter (Mulinari & Davis 2017, 2020). Dessa skillnader har under längre tid skapat förvirring också bland medicinska experter. Det viktigaste skälet till skillnaderna var dock rent tekniska och bottnade i olika åsikter om hur läkemedelsprövningarna skulle analyseras (om det var rimligt att ”poola” studier eller ej). Detta hängde i sin tur ihop med skillnader i läkemedelsmyndigheternas institutionaliserade metodologi för bedömning av kliniska prövningar, till exempel om de hade egna statistiker som i detalj analyserade och dubbelkollade data som skickades in av företaget eller om de överlät de mesta av statistikarbetet åt företaget.

Erna Danielsson: För att förstå skillnader i hur olika länder har reagerat på coronakrisen tror jag man måste studera betydelsen av statsskick och krishanteringssystem, samt myndigheternas befogenheter i samband med krishanteringen i ett land, men också vilka kriser som landet har planerat för (Petridou, Danielsson, Olofsson m.fl. 2019). Vad är möjligt att genomföra och vad är legitimt att göra, utifrån de rådande normerna och värderingarna hos befolkningen? Studier av hur människor i olika delar av världen förhåller sig till den information om coronakrisen som myndigheterna ger – och huruvida de har möjlighet att följa rekommendationerna – skulle kunna bidra till en förståelse av både krisen i sig och vad i detta som uppfattas vara en kris skulle kunna visa på skillnader mellan länder.

Sociologisk Forskning: Har ni uppslag på frågor som sociologer borde forska vidare kring, som anknyter till coronakrisen och samhällets reaktion på denna?

Shai Mulinari: Det finns såklart en uppsjö av saker att studera! Om staten och politiken, om globaliseringen, nationalstaten och gränser, om ensamhet och isolering, om omsorgs- och sorgearbete, om massmediernas och de sociala mediernas roll, om döden, om att räkna och räknas, om epidemiologi som vetenskap, om allt det som händer och som kommer att hända. Men kanske, om jag ska föreslå något, bör sociologer

– i synnerhet i Sverige – fästa större vikt vid frågor om politik, hälsa och sjukvård i framtiden. Min uppfattning är att hälsa och sjukvård är mer utforskat i jämförelse med andra delar av välfärdsstaten. Vi tenderar att överlämna denna del av välfärdsstaten åt hälsoekonomer, hälsopolicyforskare, socialepidemiologer och medicinare. En central fråga för sociologer att studera är hur hälso- och sjukvårdssystemet – i bred bemärkelse, inklusive myndigheter, läkemedelsbolag, apotek, sjukhus och annat – har utvecklats som det gjort, till en punkt där det är till synes oförberett att hantera en kris som denna.

Fredrik Liljeros: En viktig fråga att studera är hur beslutsfattandet gick till, rent konkret. Varför har Folkhälsomyndigheten kunnat vara så starkt? Hur skulle informationen kunnat ha förmedlats bättre? Vilken roll har alternativa medier spelat i denna situation? Jag själv har försökt följa några av dessa och är extremt imponerad av hur duktiga de är på att med hjälp av olika ”experter” skapa oro. En annan fråga är hur olika grupper i samhället har drabbats, exempelvis utifrån klass, kön, etnicitet och stad/landsbygd.

Linda Soneryd: Det jag tycker är mest tankeväckande med debatten är formuleringar som ”När detta är över” eller ”När vi återgår till det normala igen”. Sådana påståenden görs från flera håll, både i medierapportering, sociala medier och bland vänner och kollegor. Men vad är normalt och för vem? Vad är det vi ska återgå till? Ett liv där vi kan resa fritt och aldrig behöva göra avkall på några planer? För vem är – eller var – det livet normalt? Vi behöver studera hur kriser som denna synliggör samhällets komplexitet och orättvisor, och därmed också demokratins bräcklighet. Vad gör att demokratin verkar vara mer robust i vissa krisdrabbade länder än i andra?

Erna Danielsson: Det som slår mig är det tillfälle som nu finns för att se vilka effekter den här situationen får för samhället på sikt; möjligheten att under en samhällskris studera förändringar i samhället. Vi skulle kunna säga att vi lever i ett naturligt experiment (Gross & Krohn 2005; Gross 2009). Det är därför viktigt att vi både under och efter krisen kan dokumentera det som händer, utifrån många olika aktörers och grupper perspektiv. Generellt kan man säga att det är viktigt att fånga lärdomar och erfarenheter som görs *under* en kris, eftersom erfarenheter ofta tenderar att glömmas bort och att man efter krisen ofta reflekterar över sina handlingar med facit i hand.

Referenser

- Baekkeskov, E. (2016) "Same threat, different responses. Experts steering politicians and stakeholders in 2009 H1N1 vaccination policy-making", *Public Administration* 94 (2):299–315. <https://doi.org/10.1111/padm.12244>
- Benamouzig, D., O. Borraz, J.-N. Jouzel & D. Salomon (2014) "A sociological checklist for assessing environmental health risk", *European Journal of Risk Regulation* 5 (1):36–45. <https://doi.org/10.1017/s1867299x00002932>
- Cassegård, C., H. Thörn, L. Soneryd & Å. Wettergren (2017) *Climate action in a globalizing world. Comparative perspectives on environmental movements in the global north*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315618975>
- Danielsson, E. (2016) "Following routines. A challenge in cross-sectorial collaboration", *Journal of Contingencies and Crisis Management* 24 (1):36–45. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12093>
- Danielsson, E., K. Giritli-Nygren & A. Olofsson (2020) "Krishanteringens logiker i hanteringen av migrationen hösten 2015. En kritisk analys", 77–96 i J. Hobbins, E. Danielsson & A. Sjöstedt-Landén (red.) *Risk, kris och genus*. Lund: Studentlitteratur.
- Gross, M. & W. Krohn (2005) "Society as experiment. Sociological foundations for a self-experimental society", *History of the Human Sciences* 18 (2):63–86. <https://doi.org/10.1177/0952695105054182>
- Gross, M. (2009) "Collaborative experiments. Jane Addams, Hull House and experimental social work", *Social Science Information* 48 (1):81–95. <https://doi.org/10.1177/0539018408099638>
- Jasanoff, S. (2003) "Technologies of humility. Citizen participation in governing science", *Minerva* 41:223–244. <https://doi.org/10.1023/A:1025557512320>
- Johansson, R., E. Danielsson, L. Kvarnlöf, K. Eriksson & R. Karlsson (2018) "At the external boundary of a disaster response operation. The dynamics of volunteer inclusion", *Journal of Contingencies and Crisis Management* 26 (4):519–529. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12228>
- Mulinari, S. & C. Davis (2017) "Why European and United States drug regulators are not speaking with one voice on anti-influenza drugs. Regulatory review methodologies and the importance of 'deep' product reviews", *Health Research Policy and Systems* 15, 93. <https://doi.org/10.1186/s12961-017-0259-8>
- Mulinari, S. & C. Davis (2020) "The will of Congress? Permissive regulation and the strategic use of labeling for the anti-influenza drug Relenza", *Social Studies of Science* 50 (1):145–169. <https://doi.org/10.1177/0306312719890015>
- Mulinari, S. & A. Vilhelmsson (2020) "Revisiting the pharmaceuticalisation of pandemic influenza using Lukes' framework of power", *Sociology of Health & Illness* 42 (2):327–341. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13006>
- Oscarsson, O. & E. Danielsson (2018) "Unrecognized crisis management – Normalizing everyday work. The practice of crisis management in a refugee situation", *Journal of Contingencies and Crisis Management* 26 (2):225–236. <https://doi.org/10.1111/1468-5973.12176>

- Petridou, E., E. Danielsson, A. Olofsson, M. Lundgren & C. Große (2019) "If crisis or war comes. A study of risk communication of eight European Union member states", *Journal of International Crisis and Risk Communication Research* 2 (2):207–232. <https://doi.org/10.30658/jicrcr.2.2.3>
- Phillips, B.D. & B.H. Morrow (2007) "Social science research needs. Focus on vulnerable populations, forecasting, and warnings", *Natural Hazards Review* 8 (3):61–68. [https://doi.org/10.1061/\(asce\)1527-6988\(2007\)8:3\(61\)](https://doi.org/10.1061/(asce)1527-6988(2007)8:3(61))
- Soneryd, L. & G. Sundqvist (red.) (2019) *Vetenskapligt medborgarskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundqvist, G. och L. Soneryd (2019) *Vetenskap och demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Wachinger, G., O. Renn, C. Begg & C. Kuhlicke (2013) "The risk perception paradox – Implications for governance and communication of natural hazards", *Risk Analysis* 33 (6):1049–1065. <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2012.01942.x>